ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 113, Şubat 2021, s. 187-201

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.48946>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
18.01.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
28.02.2021

Dr. Rüstem ÇURKU

Milli Eğitim Bakanlığı, Tarih Eğitimi
rustemcurku@hotmail.com

SÖZLÜ TARİHİN TARİH EĞİTİMİNDEKİ YERİ İLE SÜREÇ İÇERİSİNDE GELİŞİMİ VE EĞİTİM-ÖĞRETİM UYGULAMALARI YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Öz

Sözlü tarih, akademisyenlerin kullanabileceği bir yöntem olmasının yanı sıra araştırmalar sonucunda meydana gelen bir tarih yazım biçimi olarak da görülür. Sözlü tarihle insanlar, yaşam hikâyelerinin kayıt altına alınması neticesinde tarihin öznesi konumuna gelir. Bu metotla sadece önemli görülen şahıslar ve olaylar yerine ikinci sınıf görülen insanlar ve olaylar ele alınmıştır. Sözlü tarih yazılı belgelerle birlikte değerlendirildiğinde tarihe ayrı bir anlam ve özgünlük katar. Sadece tarih disiplininin değil diğer disiplinlerin faydalandığı multidisipliner manada bir metot özelliği de ihtiva eder. Tarihsel süreçte Alman tarihçi Ranke döneminden itibaren yazılı belgeler önem kazanmış ve sözlü tarih uzunca bir süreç tarihçilerin gündeminden çıkmıştır. II. Dünya Savaşından sonra ses kayıt cihazlarının icadıyla birlikte önem kazanarak araştırmacıların faydalandığı önemli bir yöntem haline gelmiştir. Geçmiş İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde çok eskiye gitmesine rağmen Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren popüler olmaya başlamıştır. Bu çalışmada öncelikle sözlü tarihin tarih eğitimindeki yeri, süreç içerisindeki gelişimi, tarihe bakışı, eğitim ve öğretim uygulamaları yönüyle

¹ Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Tarih Eğitimi Bilim Dalı’nda Doç. Dr. Aydın Güven danışmanlığında Rüstem Çurku tarafından hazırlanan ve 2017 yılında kabul edilen “Tarihsel Düşünme Becerilerinden Kronolojik Düşünme ve Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Kazanımında Sözlü Tarih Çalışması: Geçmişten Günümüze Van’da Düşünler” isimli doktora tez önerisinin verileri temel alınarak hazırlanmıştır.

değerlendirilmesi ele alınmıştır. Sözlü tarih yöntemi sayesinde öğrencilerin öğrenme ortamlarının zenginleştiği, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki etkileşimin arttığı, öğrenciler için tarih dersinin daha zevkli ve eğlenceli bir hale geldiği de vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Tarih Eğitimi, Sözlü Tarih, Eğitim ve Öğretim

EVALUATION OF ORAL HISTORY IN TERMS OF ITS PLACE IN HISTORY EDUCATION AND ITS DEVELOPMENT IN THE PROCESS AND EDUCATIONAL PRACTICES

Abstract

Oral history is a method that scholars can use, as well as a form of writing history that occurs as a result of research. Through oral history, people become subjects of history as a result of recording their life stories. In this method, only people and events that are considered important are addressed, not people and events that are considered second-class. When oral history is evaluated together with written documents, it adds a separate meaning and originality to the history. It also contains a multidisciplinary method feature that uses not only the discipline of history, but also other disciplines. In the historical process, written documents have gained importance since the time of the German historian Ranke, and oral history has been on the agenda of historians for a long time. II. After World War II, with the invention of voice recorders, it gained importance and became an important method that researchers benefited from. Although its history goes back a long time in countries such as the UK and America, it has started to be popular in Turkey since the 1990s. In this study, the place of oral history in history education, its development in the process, its view of history, its evaluation in terms of education and training practices were discussed. It was also emphasized that thanks to the oral history method, students' learning environments are enriched, the interaction between teachers and students increases, and the history lesson becomes more enjoyable and fun for students.

Keywords: History Education, Oral History, Education and training

GİRİŞ

19.asırda ulus devletlerin gün yüzüne çıkmasıyla birlikte, eğitim kurumlarının yüklendiği en önemli görev toplumun yaşantısını ve kültürünü şimdiki nesillere iletmek olmuştur. 20.yüzyıl süresince okullar, toplumun değerlerini ve inançlarını idrak eden, bunları benimseyen bilinçli vatandaşlar yetiştirmeyi hedef edinmiştir. Bu gayelere ulaşmada tarih derslerine özel bir görev yüklenmiştir. Millî (ulusal) kimlik gelişimi ve itaatkâr insan yetiştirme anlayışını temel alan tarih öğretiminden, uzunca bir süreç bu hedefler doğrultusunda faydalanılmıştır (Demircioğlu, 2015:4).

1960'lı yılların bitiminde tarih öğretimi alanında mühim gelişmeler meydana gelmiştir. Bu anlamda İngiltere'deki "*Okul Tarih Projesi*" bu alana ilişkin yaşanan önemli gelişmelerden birisi olmuştur. İngiltere'de "*Yeni Tarih Öğretimi*" olarak isimlendirilen bu süreç, 1980 ve 1990'lı senelerde de devam etmiştir. Bu projeye tarih öğretiminin araştırma, sorgulama, delilleri değerlendirme ve değerlendirilen kanıtlar vasıtasıyla sonuca gitme esasına dayanması gerektiği ortaya konmuştur. Geçmişin yaparak-yaşayarak öğretilmesi, tarihin birinci elden

kaynaklara dayalı bir şekilde ele alınması ve Tarih dersinin öğrencileri günlük hayata hazırlaması gerektiği de vurgulanmıştır. Ayrıca bu süreç itibarıyla yaşanan gelişmeler de beraberinde “*Tarihsel Düşünme Becerileri*”ni gündeme getirmiştir (Demircioğlu, 2015:4)

Tarihsel düşünme becerilerinin öğrencilere verilebilmesi için tarih dersinin ezber olduğu imajının yıkılması ve öğrenime uygun mekânların hazırlanması gerekir. Dersin hedeflerine, öğrenmenin niteliğine, öğrencilerle birlikte öğretimin gereklerine uygun materyallerden faydalanılması yoluna da gidilmelidir. Bu sayede öğrenciler, bilginin hamalı olma yerine üreticisi konumuna da gelebilirler (Nichol, 1991:25-26; Paykoç, 1991:93).

2005 yılını takiben Türkiye’de öğretim programları, dünyadaki gelişmelere paralel bir şekilde yeniden düzenlenmiş ve yapılandırmacı kuram kabul edilmiştir. Bu kuramın kabulüyle birlikte geleneksel öğretimden teknoloji destekli modern öğretime doğru yönelim de sağlanmıştır (Demir & Yorulmaz, 2014:16).

Teknoloji ve bilimdeki ilerlemeler, yaşamın tüm alanlarına sirayet ettiği gibi eğitimde de kendini göstermiş, geleneksel bakış açılarını ve öğrenme metotlarını da değiştirmiştir (Alkan, 2005:3-5). Tarih eğitimi okullarda uzunca bir süreç ders kitabı ve öğretmen merkezli bir şekilde ele alınmış, öğrencilerden aktarılan bilgileri yorumlamadan ezber yapmaları da istenmiştir. Bunun yanı sıra yaşanan süreç ve meydana gelen gelişmeler, farklılaşan dünyada nitelikli şahısların yetiştirilmesine, Tarih öğretimi ve uygulamaları üzerine kafa yorulmasına da neden olmuştur (Akçalı & Aslan, 2012:670). Bu bağlamda geleneksel şekilde işlenen tarih derslerinin öğrencilerin ilgisini çekmediği ve onlar için anlamlı bir bütün oluşturmadığı görülmüştür. Bununla birlikte Yapılandırmacı anlayışın kabulüyle birlikte bu anlayış yıkılmış, dersler öğrenci merkezli işlenmeye başlanmış ve öğrencilerin tarihe olan merakı da artmıştır. Bu doğrultuda Tarih Öğretim Programları yeniden düzenlenerek modern yöntemlerden faydalanılma yoluna gidilmiştir. Modern yöntemlerden birisi de sözlü tarihtir. Geleneksel tarih anlayışından farklı olan sözlü tarih, öğrenci merkezli bir yöntem olması yönüyle dikkat çeker. Bu yöntem sayesinde öğrencilere, Tarih derslerinde kazandırılmak istenen birçok anlayış ve davranış da verilebilir. Ayrıca sözlü tarihle öğrenciler, bir bilim adamının takip etmesi gereken tüm işlem basamaklarını da uygulayabilir (Gazel, 2015, s. 110).

1. SÖZLÜ TARİH

Sözlü tarih, yerel tarihin önemli araştırma metotlarından biridir. Bir yerleşim yerinin belirli bir zaman dilimindeki gelişimi ve değişimi ile panoramasına, varlığını sürdüren hayatlara, komşuluk münasebetleri ve eğlence kültürlerine varıncaya kadar milli (ulusal) düzeyde meydana gelen tüm gelişmelere ve bunların yerel yansımalarına sözlü tarih nazarıyla bakmak da mümkündür. Bu yönüyle sözlü tarih, yazılı kaynaklara alternatif bir tarih yazım biçimi ve araştırma yöntemi olarak ele alınmalı ve bir başına tarih çeşidi olarak da görülmemelidir (Danacıoğlu, 2001:136).

Somersan (1998:381) sözlü tarihi, bir yönüyle araştırmacının faydalanabileceği bir metot diğer yönüyle araştırmaların meydana getirdiği bir tarih yazım biçimi (historiography) olarak görmüştür. Sözlü tarihi bir metot olarak; hayatta olan şahısların, bu şahısların geçmişlerine ilişkin belleklerinin, toplumsal manada meydana gelen gelişmelerin, bildik şahıslarla ilgili anlatımların ve anıların mülakat şeklinde kayıt altına alınması şeklinde tarif etmiştir.

Stradling (2003:196) de sözlü tarihi, geçmişle ilgili sözlü tanıklıkların kayıt altına alınması ve değerlendirilmesi şeklinde ifade etmiştir. Bu çalışmalarda ele alınması gerekenleri de önceki

kuşaklarca, geçmişe ilişkin aktarılarak günümüze kadar gelen müşterek malumatlar (sözlü gelenek), bir insanın başına gelen, yaşamına yön ve mana katmada etkisi olan olaylar ve bunların nakledildiği bir anlatı (sözlü biyografi) diye dile getirmiştir. Ayrıca bir insanın geçmişte başından geçen belirli olaylar, konu ve deneyimlere dair şahsi hatıralar ve meydana gelen bir olayın öncesinde ve sonrasında olaya şahit olanların (görgü tanıklarının) sözlü beyanatları şeklinde belirtmiştir.

Danacıoğlu (2001:133) da sözlü tarihin bir araştırma yöntemi olduğu fikrini dile getirmiş ve benzer değerlendirmelerde bulunmuştur. Sözlü tarihin, yakın dönem tarih araştırmalarının bir neticesi olduğunu bunun da her türlü insani gayretin tarihin öznesi konumuna gelmesinden kaynaklandığını, belirli bir süreçle ilgili kişisel tanıklıkların veya yaşantıların belleğin derinliklerinden çıkarılarak işlenmesi gerektiğini de ifade etmiştir. Bu sayede sözlü tarihin toplumların meydana getirilmesine katkıda bulunan bir araştırma yöntemi olduğunu da dile getirmiştir. Ayrıca bu yöntem sayesinde her çeşit insani münasebetlerin, aile yaşantılarının, günlük yaşamın ve küçük yerleşim yerlerinde meydana gelen gelişmelere ilişkin yaşam hikâyelerinin derlenmesi neticesinde yazılı tarihin erişemeyeceği bilgilere erişilebileceğini de belirtmiştir.

Counce (2001:11-13) da sözlü tarihle ilgili birçok konunun kaleme alındığını fakat sözlü tarihin bir aynılık değil çeşitlilik olduğunu dile getirmiştir. Sözlü kanıtların küçük nostaljik etkinlikler olmadığına, tarihin bir bütün olarak anlaşılabilmesinde mühim bir rolünün olabileceğine de dikkat çekmiştir. Ayrıca sözlü tarihi belli bir çeşit kaynak, daha çok bir malzeme toplama yöntemi, geçmişin anlamlandırılma sürecine ve akademik tarihin birçok dalına yapılan bir katkı şeklinde de ifade etmiştir.

Kumru, (2009:20)'ya göre sözlü tarihin geleneksel yöntemden farkı; birçok tarihi olayın teferruatlı bir şekilde öğrenilmesi, bu olayların hayatta olan tanıklar ve bunların tanıklıkları vasıtasıyla dile getirilmesidir. Geleneksel tarih, geçmiş yazılı belgelere dayandırarak resmî bir şekilde sunarken, sözlü tarih ise geçmiş yaşayan tanıklar, bu tanıklarla yapılan mülakatlar ve onların hafızalarından süzülen bilgiler vasıtasıyla bizlere sunar. Sözlü tarih; tarihi bir olayın yeniden gün yüzüne çıkartılabilmesi, canlandırılabilmesi, tarihi malumatların geleceğe dönük verilerinin arttırılabilmesi ve bu bilgilere yenilerinin eklenmesine imkân tanıyabilir. Ayrıca tarihin yalnızca elitlerin (üst kesimler) tarihi ile siyasî ve askerî konuların egemen olduğu bir alan olmadığı, geleneksel tarih anlayışının desteklenmesi ve yapılacak sözlü tarih çalışmalarıyla elde edilecek verilerin genişletilmesi gerektiğini de ortaya koyar. Bu nedenlerle, Türkiye'de henüz yeni olan sözlü tarih araştırmalarının artması ve çoğalması da gerekir.

2. SÖZLÜ TARİHİN GELİŞİMİ

Somersan (1998) sözlü tarihin süreç itibarıyla Antik Çağlar'a kadar indiğini ve tarihinin söz kadar eski olduğunu dile getirmiştir. Tarihsel süreçte, Herodotus ve Thukydides'in kaleme aldığı eserlerin büyük bir çoğunluğu sözlü kaynaklara dayanmaktadır. Bu nedenle sözlü kaynaklardan faydalanmanın, tarih biliminin ortaya çıkmasıyla paralel sayılması da yanlış değildir (Demircioğlu, 2015:106-107).

Sözlü tarihe ilişkin kaynakların kullanımı, Orta Çağ'da devam etmiş ve Rönesans'la birlikte sözlü kaynakların yanı sıra yazılı kaynaklardan da faydalanılmıştır. Yazı öncesindeki toplumların ortak hafızası ve sözlü geleneğe ait olan sözlü tanıklık, 18.yüzyıla kadar Batı'da ve Türkiye'de tarih araştırmalarında nadiren kullanılmıştır. Aydınlanma Çağı'yla birlikte Batı'da,

seyyahlar yaşam sürdürdükleri bölgeleri bilmek amacıyla daha çok duyduklarını fazlaca kayıt altına almışlardır. Bu durum 19.yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve nesnelliği ön plana çıkaran özellikle de yazılı belgelerin olmadığı yerde tarihin de olmadığı mantığıyla şekillenen modern tarih yazıcılığına kadar varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte süreç itibarıyla Fransız tarihçi Michelet de 20. yüzyılın ortalarına kadar Batı'da sözlü tarih alanında oldukça önemli çalışmalar yapmış ve Fransa'da devrim niteliğinde sayılabilecek birçok olaya şahit olmuş kişilerle önemli mülakatlar da gerçekleştirmiştir (Danacıoğlu, 2001:131; Thompson, 1999:19, 39-44; Tosh, 1997:5)

19.yüzyılda tarihin bir bilim dalı olarak kabul edilmesi neticesinde sözlü tarihten ve kaynaklarının kullanımından vazgeçilmiştir. Alman tarihçi Ranke'nin pozitivist çalışmaları neticesinde tarih, diğer sosyal bilimlerden ayrılmış farklı bir disiplin hüviyetine bürünmüş ve yazılı belgeleri temele alan araştırma yöntemlerini de kabul etmiştir. Nesnellik ve belgeye dayandırma, tarihin bir bilim dalı olarak değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulmuş ve sözlü veriler de önemini yitirmiştir (Danacıoğlu, 2001:131; Şimşek, 2009:2-3).

Pozitivist bakış açısıyla teşkil edilen belgeci tarih anlayışına, 20.yüzyılın başlarından itibaren ciddi eleştiriler yöneltilmiş ve yöneltilen bu eleştiriler postmodernist olarak isimlendirilebilecek farklı yaklaşımlarla da devam etmiştir. Bu eleştirilerin öncülüğünü Annales Okulu yapmıştır. Annales Okulu ekolünden olanlar, geleneksel tarihe yönelik eleştirilerde bulunmuş ve çözüm önerilerini de sunmuştur (Şimşek, 2009:2). Bu okulun temsilcileri sorun merkezli analizin ve tarihin önceliğe alınarak geleneksel anlatının yerine konmasını ve siyaseti merkeze alan tarih yerine insan odaklı faaliyetleri temele alan bir tarih bakış açısı oluşturulmasını önermiştir. Ayrıca bu okulun temsilcileri söylenenlerin gerçekleştirilmesi noktasında interdisipliner (disiplinler arası) bir tarih anlayışının teşkil edilmesi gerektiği gibi önemli tespitlerde bulunmuşlardır (Gökdemir, 2011:200-201; Şimşek, 2009:2). Bununla birlikte bu üç sorunun ortak noktası, tarihin çalışma kapsamının; sıradan insanları da içermesi gerektiği, sadece devlet ve millet tarihlerinin temel alındığı, kahramanlar üzerinden kurgulanan tarihin sınırlayıcı olduğu gerçeğidir. Bu nedenle Annales Okulu'nda, sıradan insanlar ve onların yaptıklarını temel alan bir tarih anlayışının ifade edilmesi gerekli görülmüştür. Ayrıca Burke'nin ifadesiyle Annales Okulu takip ettiği bu üç süreçte siyasi tarihçiliği aşma gayreti içerisinde olmuş ve önemli çalışmalar da ortaya koymuştur.

Starr (1996:39-40) çalışmasında, 20.yüzyılın başlarında oluşan Annales ekolüne ve bu ekol savunucularının ilke olarak benimsediği yerel tarih çalışmalarına ve yaşam hikâyelerinin göz önünde bulundurulmasına ilişkin fikirlerine de dikkat çekmiştir. Araştırmada ABD'de, 1930 Dünya ekonomik krizinin olumsuzluklarının aşılması için yapılan çalışmalar neticesinde çeşitli dini kesimler, işçiler, kadınlar, kızılderililer ve zenciler gibi Amerika toplumunun bir kenara itilmiş kesimlerine ve bu kesimlerin tarihi hafızalarını bir araya getirme çalışmalarına yer verilmiştir. Ayrıca bu çalışmaların, Amerikan folklor, etnoloji, sosyal antropoloji çalışmalarına önemli bir ivme kazandırdığına ve sözlü tarih araştırmalarında ilk sayılabilecek araştırmalar için ehemmiyetli bir deneyim oluşturduğuna da dikkat çekilmiştir.

Lucien Febvre Annales Okulu'nun temelini atmış ve birleşik sosyal bilim araştırmalarının öncüsü olarak kabul edilmiştir. Febvre'e göre insanın söze döktüğü, meşguliyetlerini, zevklerini, yaşam tarzlarını anlatan, insandan geriye kalan, insana ait olan ve insana faydası olan (*at yuları, güneş-ay tutulmaları, vahşi bitkiler, tarla şekilleri, çatı malzemeleri, söz, resim, toprak vs.*) her ne mevcutsa, bunların tümüyle tarih oluşturulabileceğini ve yapılması gerektiğini

de ifade etmiştir. Febvre'nin bu tarihçi anlayışı, Braudel'le birlikte zamansal (*kısa, orta, uzun*) bakımdan farklılaşmış ve Le Roy tarafından gerçekleştirilen araştırmalarla, küçük (mikro) alanlara da yönelmiştir. Le Roy'un köyün ve köylülerin tarihine odaklandığı, “*mikro tarih*” ve “*Aşağıdan tarih*” şeklinde ifade edilen bakış açısının örneklerini ortaya koyduğu, yerel tarihçiliğe ilişkin mühim bir çıkış sergilediği ve bunları desteklediği de söylenebilir (Şimşek, 2009:2; Yıldız, 1994:45-49).

Avrupa'da modern teknolojilerden yararlanarak, sözlü tarih çalışmaları kapsamında yapılan ilk çalışmaların, II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu maddi ve manevi zararların ortaya çıkarılması amacıyla gerçekleştirildiği görülür. Sözlü tarih, siyasi amaçlı bu kullanımlarını takiben kendi metot ve araçlarını oluşturmuş ve diğer sosyal bilimlerin (folklor, sosyal psikoloji, sosyoloji vb.), mülakat ve toplulukları gözlemleme yöntemleri içerisinde yer almaya çalışmıştır. Teknolojik gelişmelerin yanı sıra insan sesinin kayıt altına alınmasını sağlayan teyplerin icadı ve yaygınlaşması, sözlü tarihin önem kazanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda ilk sözlü tarih bölümü 1948'de, Amerika'da Allan Nevins tarafından Columbia Üniversitesi'nde kurulmuştur. Sözlü tarih burada, devlet adamlarının başına gelen hadiseler ve tecrübeler yönüyle ele alınmış ve diplomatik tarihin genç nesillere iletilmesi şeklinde tezahür etmiştir. Ayrıca bu gelişmeler beraberinde sözlü tarihi de resmen başlatmıştır (Caunce, 2001:225; Demircioğlu, 2015:107; Somersan, 1998: 382-383).

20.yüzyılın ikinci yarısında sözlü tarih, tarihin gündemine yeniden girmiş ve kendine yer edinmeye başlamıştır. Yerel ve sosyal tarihçiler, 1960'lardan itibaren şahıslarla yapılacak mülakatlar neticesinde günümüz (yakın dönem) hafızasının kayıt altına alınmasının ve bunların tarihi malzemeye dönüştürülmesinin mühim avantajlar sağlayacağı fikrinde birleştiler. Bu dönem sözlü tarih araştırmaları, İngiltere ve ABD'de popülerlik kazanmış ve bu ülkelere mensup akademisyenlerce de bir disipline sokulmuştur. Bunun yanı sıra sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden faydalanma olanağı bulan sözlü tarih; fırsatların bol ve çeşitli olmasından dolayı kalkınmış ülkelerde kısa bir sürede ilerleme göstermiştir. Sözlü tarih kendisine yakın duran ve yanı başınızda olan tarihi, mekânları ve gelişmeleri ortaya çıkarması sebebiyle de takipçilerinden büyük bir ilgi görmüştür. Gelişmiş ülkelerin birçoğunda amatör ruhlu gönüllü katılımcıların arttığı ve bu iştirakçilerin sözlü tarih toplulukları meydana getirdiği de görülmüştür. Bu durum sözlü tarihe olan yönelimi oldukça ziyadeleştirmiş ve insanların yanı başındakilere, yakınında duranlara ve olup bitenlere karşı dikkatini de çekmiştir. Bununla birlikte 1960'lı yılların sonlarında azınlıklar, kadınlar, göçmenler ve bazı gruplar tarih yazımına dâhil edilmiş ve tarihin tabandan yazılmasına yönelik eğilimler de artmıştır. Bu minvalde meydana gelen gelişmeler; yerel tarihin ehemmiyet kazanmasına, tarih yazımında sözlü tarihin yer edinmesine ve kapsamının genişlemesine de neden olmuştur (Caunce, 2001:125; Danacıoğlu, 2001:132; Metin, 2002:288).

Stradling (2003:194-195) ise tabandan (alttan) gelen tarihe ilginin arttığını ve artan ilginin, sözlü tarih çalışmalarını yeniden canlandırdığını ifade etmiştir. Sözlü tarihin, rütbesiz askerler, yerel halk, işçi sınıfında bulunan kadınlar, azınlıklar (dini-etnik-kültürel) gibi tarihi kayıtlarda yer almayanlarla, özellikle alelade (sıradan) görülen insanları içeren toplumun farklı katmanlarının tarihsel tanıklığını da dile getirdiğini vurgulamıştır.

Birçok tarihçi, yazar ve sosyal bilimci, 1960'ların sonlarından 1970'lerin ilk dönemlerine varıncaya kadar sözlü tarihten sıklıkla faydalanmışlardır. 1970'li yıllarda özellikle de kalkınmış ülkelerin birçoğunda üniversitelerin, müzelerin ve resmi kuruluşların kendi bünyelerinde sözlü

tarih çalışmaları yaptırdıkları görülür. II. Dünya Savaşı'nı takiben kadın tarihi çalışmalarının büyük bir ivme kazanması, sözlü tarihin gelişimine katkı sağlayan diğer bir faktör olmuştur. Kadın tarihi araştırmalarında resmi ve belgeye dayalı tarih yazımıyla elde edilemeyecek birçok bilgiye de ulaşılmıştır. Bu süreçte, Amerikalı tarihçiler tarihin tabandan (alttan) yazılması gerektiğini savunmuş ve gerçekleştirilen girişimler neticesinde toplumun farklı kesimleri tarihin öznesi konumuna gelmiştir. 1980'lere gelindiğinde Batılı ülkeler, kültürel mirası tespit etme ve bu mirası muhafaza amaçlı mesleki ve ulusal eğitim programları gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetler neticesinde sözlü tarihin kapsamı daha da genişlemiştir. Bununla birlikte 1990'lı yıllarda, sözlü tarih çalışmaları daha da önem kazanmıştır. Başta Amerika ile İngiltere olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde, sözlü tarihle ilgili çalışmalar okullara girmiş ve süreç içerisinde tarih dersleri kapsamında bir öğretim yaklaşımı haline gelmiştir (Counce, 2001:225; Demircioğlu, 2015:107; Metin, 2002:288; Somersan, 1998:382-383).

Somersan (1998:384) da araştırmasında, Avrupa'da sözlü tarih çalışmalarının başlamasına neden olan dinamiğin Amerika'dan farklı olduğunu ifade etmiştir. İngiltere'de bu dinamiğin, II. Dünya Savaşı akabinde sosyal tarihin ve sosyolojinin önem kazanmasına dayandığını belirtmiştir. Almanya'da ise sözlü tarih atölyelerinin, bu alanda meydana gelen gelişmelerin temelini oluşturduğunu da dile getirmiştir.

Sözlü tarih, günümüzde dünyanın farklı ülkelerinde tarihsel amaçlı araştırmalarda kullanılmaktadır. Bu metodun hangi ülkede hangi amaçla ve hangi konuda tatbik edildiğini belirlemek de oldukça zordur. Fakat sözlü tarih, resmi tarihin ortaya çıkardığı hadiselerin gerçekliğini ortaya koyma, ön plana çıkmayanların gün yüzüne çıkarılması ve bunların duyurulması gayesiyle de kullanılmaktadır. Bilinmeyen, yasaklanmış tarihin araştırılması ve devlet desteğiyle yaptırılan sözlü tarih çalışmaları da bu kapsamda gerçekleştirilen araştırmalardır. Bunun yanı sıra 1990'lı yıllarda, sözlü tarihle ilgili yapılan çalışmalarda daha çok kimlikler ile çoğul kimlikler, toplumsal huzur ve tıp tarihi, futbol tarihi, iş ve çalışma hayatı, biyografi, hayat hikâyeleri ve aile tarihleri konuları ele alınmıştır. Bu dönemde dünya tarihini ve siyasetini ilgilendiren dinsel akımların gündem oluşturması ve bu akımlarla bağlantılı bir şekilde gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmaları da mevcuttur. Bununla birlikte Türkiye'de gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmalarının, İngiltere ile benzerlik gösterdiği de görülür. İngiltere'de, bu çalışmaların gelişiminde sözlü tarih atölyelerinin önemli bir payı vardır. Bu konuda 1993 yılında açılan ilk sözlü tarih atölyesi, Türkiye'de sözlü tarihin resmi yönden başlangıcı da kabul edilir. (Somersan, 1988:386-388).

3. SÖZLÜ TARİHİN TARİHE BAKIŞI

20.yüzyıla gelindiğinde hadiseler ve olgulara dayalı 19.yüzyıl modern tarih yazıcılığının, sosyal bilimlerin yöntemlerinden ve yaklaşımlarından faydalanması neticesinde toplumun değişim süreçlerini ele alan farklı bir anlatım tarzına dönüştüğü görülür. Bu konuda önemli hadiseleri ve insanları ele alan, askeri-siyasi hadiseler ve bunların kurgulanması neticesinde meydana gelen tarih yazıcılığı yerine; toplumun büyük bir kısmını kapsayan, sıradan insanların da tarihin öznesi olmaya başladığı bir anlayış benimsenmiştir. Bu dönemde yöneticilerin ve ünlülerin ön plana alındığı tarih yazıcılığıyla birlikte toplumun tüm kesimlerinden yönetilen, sıradan insanların tarihi de araştırma konusu yapılmıştır. Bu yönüyle sıradan insanların, köylülerin, çiftçilerin, şehirlielerin, balıkçıların, kadınların, demiryolu çalışanlarının, erkeklerin, askerlerin, fabrika işçilerinin vs. geçmişleri, bu topluluklara mensup şahısların hafızalarına

(belleklerine) dayalı bir şekilde sözlü tarih metoduyla incelenmiştir (Demircioğlu, 2015:106-107; Metin, 2002:288).

Sosyal bilimlerde ve araştırma metotlarında meydana gelen gelişmelerin tarih ilmine büyük katkılar sağladığı, günümüzdeki tarih araştırmalarını, anlayışını ve yazıcılığını da değiştirdiği görülür. Bunun yanı sıra geçmişin daha iyi anlaşılması için günümüze kadar ulaşan belgelerden en iyi şekilde yararlanılması ve bunların oluşumuna katkısı olanların ihmal edilmeden tarihi kaynağa dönüştürülmesi gerekir. Bu bağlamda yaşanan gelişmeler beraberinde yönelimleri değiştirmiş, 20.yüzyıl tarih yazıcılığı ile askerî, siyasi, diplomatik alanlardan ziyade toplum, ekonomi ve kültür gibi alanlara daha çok yönelim olmuştur (Iggers, 2016:4-7).

Sözlü tarihin başlama nedenlerinden biri de toplumların geçmişini aydınlığa kavuşturan yazılı belgelerin yetersizliğidir. Bu sebeple az sayıda belgenin meydana getirdiği boşluk ve belge-arşiv merkezli tarihçilik anlayışı eleştirilmiştir. Bugünkü tarih yazıcılığı; yerel tarih araştırmalarının ele alınması, yaşanan geçmişin tarih olarak değerlendirilmesi ve sıradan insanların davranışlarına ehemmiyet verilmesi neticesinde kapsam ve süreç itibarıyla genişlemiştir. Bu hususta zihniyet analizleri, aşırı uçların eğilimleri, tarihin oluşumunda rol alan ve katkıda bulunan insanların tecrübeleri gibi nedenlerden dolayı tarih, daha insani bir görünüm kazanmıştır. Bu yönüyle sözlü tarih de belgeler üzerine tasarlanan tarih yazıcılığının yerine insanı temel alan ve her yönüyle tarihin içine insanı yerleştiren bir anlayışla hareket etmiştir. Ayrıca bu metot, Tarihe disiplinler arası işbirliği neticesinde yeni bilgiler katmasıyla da çok yönlü bir perspektif kazandırmıştır. Şöyle ki emek ve kadın tarihçiliği, gündelik hayat tarihçiliği, kişi ve kurum tarihlerini bünyesinde barındıran mikro (küçük) tarih araştırmaları, kent-kasaba tarihi gibi çok yönlü araştırmalarda da sözlü tarihten faydalanılmıştır (Gökdemir, 2011:201; Metin, 2002:288).

Bilim ve teknolojiye son zamanlarda yaşanan gelişmeler, yakın geçmişe dair çoğu tarihi malumatın yok olmasına sebep olmuştur. İletişim alanında yaşanan teknolojik ilerlemeler de belgelerin azalması sonucunu doğurmuştur. Yaşanan gelişmeler, yakın ve uzak tarihe ilişkin çoğu tarihi kaynağı, muhafaza etmemiz veya yaşatabilmemiz için bizlere geniş fırsatlar sunmuştur. Ayrıca bu gelişmeler telgraf, pusula ve mektubun yerini telefonun; gazete ile kitabın yerini kasetçalar, multivizyon, sinema, televizyon gibi görsel ve işitsel cihazların; evrak ve dosyanın yerini de internetin almasını sağlamıştır (Metin, 2002:288; Thompson, 1999:246-248).

Çağın getirdiği teknolojik gelişmeler beraberinde huzuru getirmiş ve insanların yaşamlarına devam ettiği mekânlara olan ilgilerini de arttırmıştır. Yaşanan gelişmeler, insanların yaşadığı çevreyle ilgili birçok olumsuzluğu beraberinde getirmiş ve insanların geçmişlerinin aydınlatılmasında önemli rolü bulunan bu çevrenin, muhafaza edilmesi veya edilemiyorsa tarihinin kaleme alınmasını da sağlamıştır. Bunun yanı sıra Tarihçi olsun veya olmasın birçok amatör ruhlu tarihçi sözlü tarihe yönelmiştir. Yaşanan gelişmeler, yanı başımızdaki tarihin ne anlama geldiğini ve bunun tarih sayılıp sayılamayacağını da tartışma konusu haline getirmiştir. Böylece, tarih güncel bir görünüm kazanmış, yerelin kapsamı, mahiyeti ve insanların yerele bakışı da değişmiştir. Ayrıca bu süreçte yaşanan her ne varsa bir tarihinin olduğu, bunların kaleme alınması ve anlatılması gerektiği, bu anlatımın tarihe bilgi aktarımı sağladığı ve genel tarihin daha iyi ifade edilebileceği gibi birçok düşünce de gündeme gelmiştir (Kyvig & Marty, 2011:96-105; Tosh, 1997:197-201).

Değerler, hatıralar ve maddi kültür kaynakları, zamanla değişmiş ya da yok olmuştur. Sürekli, hızlı değişen hayat şartları ve teknolojik gelişmeler de bunların kayıt altına alınmasını

oldukça zorlaştırmıştır. Belgelerle birlikte kanıtların azalması ve bunların yok olması gerçeği kaynak sorununu gündeme getirmiştir. Bununla birlikte yapılan eleştiriler, hem sözlü hem de yazılı tarihi içermiştir. Bu konuda sözlü tarihçiler, sözlü kaynaklarda mevcut olan sınırlılığın, yazılı belgelerde bulunabileceğini dile getirmiştir. İkisinden elde edilen verilerin ise birbirine kıyasla farklı olamayacağını da ifade etmişlerdir (Demircioğlu, 2015:108).

Sözlü tarihle, mülakat yapılan şahısların kendi gözlemlerinin yanı sıra yaşamlarına dair anıları ele alınmış ve bu şahısların şahit olmadığı ve nesilden nesile aktarılan hikâyeler olan sözlü ananeden (gelenek) de yararlanılmıştır. Sözlü tarihten, akademik yönüyle birinci elden belgeleri teyit etmek ve eksiklikleri tamamlamak gayesiyle de faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra toplumsal alanda meydana gelen siyasi ve ekonomik gelişmeler netice itibarıyla toplumsal değişime yol açmış ve toplumsal geleneği de aşındırmıştır. Bunu önlemek adına aydınlar, milletin sahip olduğu kültür varlıklarını derleme, muhafaza etme ve yeniden yaşatma gayesiyle farklı disiplinlerden de faydalanarak sözlü tarihe önemli katkılarda bulunmuştur. Bununla birlikte yaşanan gelişmeler, geniş kitlelerin meydana getirdiği kültür varlıklarının; mülakat yoluyla, insanların belleklerine dayanarak bir araya getirilmesine, kaydedilmesine ve sözlü malumatların, kayıtlı kaynaklar haline getirilmesine de sebep olmuştur. Ayrıca sanayileşmiş toplumlarda, sözlü gelenek neredeyse yok olmuş ve geleneksel yaşamın hüküm sürdüğü mekânlar, sözlü tarih çalışması yapanlara/yapacaklara önemli bulgular da sağlamıştır (Gökdemir, 2011:200; Metin, 2002:288).

Sözlü tarih, sıradan ve ikinci sınıf sayılan insanların tarihidir. Bu yönüyle sözlü tarih, kişilerin hayatı boyunca şahit olduğu, belleğinde sürekli canlı tuttuğu anılar ile biyografik anlatımlar sayesinde yaşadığımız döneme ait mühim tarihsel malumatlar sunar. Farklı disiplinlerle işbirliği yapar, şahısların kökenlerini bilmeleri, kimlik duygularını geliştirebilmeleri, yakın veya uzak geçmişlerini öğrenmeleri konusunda da önemli katkılar sağlar. Sözlü tarih; sıradan insanların yaşadığı sıkıntılar, toplumsal değişimler ve gelişimler, çatışmalar, gençlik hareketleri, sanayileşme, kentsel değişimler ve dönüşümler, nüfus hareketleri, sanatsal ve kültürel yönden yaşanan gelişmeler, göç olgusu vb. gibi konularda hiçbir yazılı belgenin ve malzemenin sunamayacağı malumatları da bizlere kazandırır (Gökdemir, 2011:200-201).

4. SÖZLÜ TARİHİN EĞİTİM ve ÖĞRETİMDEKİ YERİ

Kabapınar, sözlü tarihin; geçmişteki hayat tarzları, ev yaşamı, aile bireylerinin hayatı, eğitim-öğretim, beslenme, gelenek ve görenekler, bayram, düğün ve eğlence biçimleri, kıtlık, hastalık, tabii afetler ile çalışma hayatı gibi konuları ele aldığını ifade etmiştir. Elitlerin tarihi ve savaşların hâkim olduğu tarih anlayışı yerine sıradan insanların hayat hikâyelerini konu edindiğini de dile getirmiştir. İlköğretim öğrencilerinin, sözlü tarihle; yakından uzağa ilkesine göre geçmişle günümüzü mukayese edebileceklerini, kendi hayatlarından önemli kesitler bulabileceklerini ve bu tür çalışmaların eğitimin tüm kademelerinde uygulanabileceğini de belirtmiştir. Ayrıca sözlü tarihin akademik manada, araştırmacılar için önemli bir konu alanı oluşturabileceğini de vurgulamıştır (Kabapınar, 2014:289-290).

Sözlü tarih çalışmaları; tarih derslerinin sadece kitap endeksli takip edilmesini önler, öğrencilere farklı perspektifler kazandırır ve onların farklı dünyaları keşfedebilmelerine olanak sağlar. Ayrıca sözlü tarih, tarih derslerinin ezberden kurtarılmasına, derslerin öğrenci merkezli işlenmesine, gerçekleştirilen çalışmalarla tarih derslerinin renklenmesine ve öğrencilerin zihinsel becerilerinin gelişimine de katkıda bulunur (Somersan, 1998:390).

Demircioğlu, (2015:114) sözlü tarihin; bir tarih yazma ve araştırma yöntemi olmasının yanı sıra tarih derslerinde faydalanılabilecek bir öğretim yaklaşımı olduğunu dile getirmiştir. Yapılacak çalışmaların, öğrencilere; tarih ve zaman bilinci kazandırabileceğini, bu çalışmaların işlem basamaklarının (mülakat sorularının tertibi, mülakata hazırlık süreci, mülakatın uygulanması, mülakatın tahlil ve sentezi) öğretilmesi neticesinde geçmiş ve günümüz karşılaştırmasına yönelik becerilerin geliştirilebileceğini de ifade etmiştir. Ayrıca sözlü tarih çalışmalarının grup çalışması tarzında yapılmasının; öğrencilere birlikte çalışma ve bir şeyler ortaya koyma niteliklerinin kazandırılmasıyla birlikte onların sosyalleşmelerine katkı sağlayabileceğini de vurgulamıştır.

Kabapınar, (2014:290-291) eğitim ve öğretimle ilgili değerlendirmelerinde sözlü tarihin; öğrencilere, küçük birer tarihçi sorumluluğu verdiği, önemli beceriler ve metodolojik yaklaşımla birlikte önemli deneyimler kazandırdığına da dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerde tarihsel empatinin oluşumuna olan katkısına da değinmiştir. Bu yönüyle sözlü tarih, hayatlarından kesitler sunması nedeniyle öğrencilerin geçmişle günümüz arasındaki bağlantıyı kurmalarında, hadiselerdeki farklılıkları görmelerinde, olayların sebep ve sonuç ilişkilerini anlamlandırmalarında oldukça etkilidir. Bununla birlikte sözlü tarih çalışmalarında daha çok grup çalışmasının tercih edildiği ve öğretmenlerin, bu tür çalışmalarda rehberlik/danışmanlık görevi üstlendiği görülür. Bu çalışmalarda daha çok 2-3 kişilik öğrenci grupları tercih edilir ve bu çalışmalar birlik, beraberlik, dayanışma ve grup birlikteliğini de pekiştirir. Öğrencilerin, gerçekleştirdikleri sözlü tarih çalışmalarını, sınıflarda arkadaşlarına sunmaları da önemlidir. Ayrıca öğretmenler, yapılan bu çalışmaları değerlendirirken; öz değerlendirme/akran değerlendirme ya da sözlü tarih değerlendirme formlarından da faydalanabilir. Sözlü tarih planlanması ve uygulanması yönüyle zor bir süreçtir. Bu işlem süreci dört aşamada ele alınabilir:

1- Hazırlık aşaması:

Konunun tespit edilmesi, görüşme yapılacak şahısların tespiti, şahıslara yöneltilecek soruların tespiti, konuyla ilgili birinci ve ikinci elden kaynakların incelenmesi.

2- Uygulama aşaması:

Soruların yöneltilmesi ve cevapların kayıt altına alınması (teyp, not alma vb.), kayıt altına alınan verilerin tahlili (çözümlemesi) ve verilerin tertibi (düzenlenmesi).

3- Raporlama (Rapor Edilme) Aşaması:

Birinci ve ikinci el kaynaklarla mukayese edilmesi, desteklenmesi ve elde edilen veriler neticesinde raporun kaleme alınması.

4- Sınıfta Sunum Aşaması:

Hazırlığı tamamlanmış olan çalışmaların, eserlerin sınıf ortamında öğrencilere sunumunun yapılmasıdır.

Sözlü tarih sayesinde öğrenciler; geçmişte yaşamış insanların, toplumların hayatları hakkında malumat sahibi olur ve geçmişle günümüz mukayeselerini gerçekleştirebilir. Değişim ve sürekliliği algılayabilir, harplerin ve siyasi tarihin kısılcından kurtularak sıradan insanların tarihlerine de inebilir. Bununla birlikte bu metot sayesinde öğrenciler, tarihsel sorgulama becerisiyle birlikte eleştirel düşünme, empati, değişim ve sürekliliği algılama becerilerini

geliştirebilir, hadiselerle sıradan insanların gözüyle bakabilir, değişen dünyaya ayak uydurabilir ve kapasitelerini de geliştirebilir (Kabapınar, 2014: 426- 427).

Sözlü tarih çalışması yapan öğrenciler, tarihçilerin uğraştığı sorunlarla karşı karşıya gelebilir. Bu problemleri çözmede öğrencilerin de tarihçiler gibi maharetli ve beceri sahibi olmaları beklenir. Öğretmenlerin bu sorunları gidermede yapması gerekenler de şöyledir:

- Çalışmaya başlamadan evvel öğrencilere, çalışılacak konulara ilişkin geniş bir perspektif kazandırılmalı ve gerçekleştirilecek çalışmalar; bilgileri doğru kabul etmekten ziyade konulara eleştirel gözle bakabilme ve farklılıkları ortaya çıkarma yönünde olmalıdır.

- Bulguların toplanıp akabinde bilgilerin ayıklanması aşamasında, öğrencilere eleştirel bakış açısı ve bu konuda gerekli olan becerilerin kazandırılması kapsamında çalışmalar yapılmalıdır.

- Öğrencilere, yeni bir sözlü anlatı oluşturmada ve sözlü tarih çalışmasının tüm safhalarında gereken destek de sağlanmalıdır. Böylelikle öğrencilere, bir tarihçinin sahip olması gereken tarih anlayışı ve beceriler de verilmiş olacaktır (Ingram (1998)'dan Aktaran: Kabapınar, 2014: 427-428).

Sözlü tarihin uygulama aşaması ve proje çalışmalarında “*akran danışmanlığı*” tavsiye edilebilir. Bu yöntem, tecrübeli öğrencilerin belirlenen konularda yaşlılarına destek verdikleri ve geribildirimde bulundukları bir süreçtir. Öğrenciler, yaşadıklarını akranlarıyla paylaşmayı daha munasip görür. Şöyle ki tecrübeli danışmanlar sıkıntılar konusunda akranlarını dinler ve ihtimaller üzerinde durur. Bilgi ve tecrübelerini onlarla paylaşır ve kendilerini aşan konularda onları uzmanlara yönlendirir. Bununla birlikte akran danışmanlığı sürecinin devam ettirilmesi çok fazla emek, zaman ve enerji yoğunluğunun yanı sıra sağlam bir ekip çalışması da gerektirir. Bu yüzden uygulanması zordur, belli safhalara uyulmaz ve kurallara riayet edilmezse istenilen sonucu vermeyebilir. Akran danışmanlığının amacı bu danışmanlığı alan öğrencilerin; sözlü tarihin tüm işlem basamaklarını tecrübe etmesi ve belirlenen konularda küçük bir tarihçi gibi hareket ederek gerekli malumatları edinmesidir. Ayrıca bu danışmanlığı alan öğrencilerin genel bir bakış açısı ile olaylara bakması ve bunu da pekiştirmesidir (Aladağ & Tezer, 2007: 146; Kabapınar, 2014:428).

Robert Stradling, (2003:198-199) sözlü tarihin eğitsel faydalarını da şöyle ifade etmiştir:

- Öğrencilere, üst kesimden (elit) olmayan sıradan (ikinci sınıf sayılan) insanların bakış açılarına ve tecrübelerine erişme olanağı verir,

- Sözlü tarih sayesinde ders kitaplarında ele alınan yakın dönem konuları, insanların gözünde canlanır, ezber anlatımdan kurtarılır ve çok yönlü bir bakış açısı ile ele alınır. Böylece öğrenciler, ezber temelli dolaylı anlatımların sıkıcılığından kurtulur ve geçmişte kalan, yaşanmış olayların sıcaklığını da hissederler,

- Sözlü tarih, öğrencilerin ders kitaplarında ikinci plana itilmiş (sıradan sayılan) insanlar ve toplumlarla ilgili malumat elde etmelerine yardımcı olur,

- Sözlü tarih, kitle iletişim araçları ve farklı kaynakların sunduğu veriler bakımından da yararlı bir denetim (otokontrol) aracı vazifesi üstlenebilir,

- Tarihçilerin sadece belgeye dayalı bir şekilde yaptığı değerlendirmelere karşı önemli bir denge unsuru olabilir ve hadiselerin gerçekte ne şekilde olduğunu meydana çıkarabilir,

- Sözlü tarih, ikinci sınıf sayılan insanların şahsi hatıralarına dayalı olmasının yanı sıra öğrenciler bakımından da tarihsel değişim ve süreklilik kavramlarının ele alınması, sorgulanması ve uygulanması yönüyle faydalı bir yöntem olabilir,
- Sözlü tarih çalışması yapan ve bu kapsamda bulgu elde eden öğrenciler; diğer bulgu türleri için geçerli olan işlem süreçlerini (konuyu ele alma, seçme, kontrol, aykırılıklar, çarpıklıklar, güvenilirlik, geçerlilik vs.) olduğu gibi sözlü bulgular için de uygulamalıdır.
- Sözlü tarih çalışmalarının, öğrencilere kazandırabileceği beceriler ise sonuç alıcı düzeyde soru sorma ve bunları belli bir silsile içinde düzenlemeyi gerektiren sorgulama becerisi,
- İyi bir mülakatla kazanılabilecek iletişim becerileri, (görüşülecek şahsı rahatlatma, ilgi gösterme, dinleme, soruları irdeleyecek tarzda farklı sorular sorma vs.)
- Farklı geçmiş, bakış açısı, tecrübe, varsayım ve nesillere mensup insanlarla empati sağlama becerisi,
- Bulguları eleme, doğruluk ve önemine göre analiz ettikten sonra bir anlatı veya zamansal bir kurgulama oluşturmanın yanı sıra olayların neden ve sonuçlarını anlamaya ilişkin sonuç çıkarma becerisi,
- Sözlü bulgulardan yola çıkarak, geçerli ve güvenilir kayıtlar meydana getirilmesi ve bunlardan bir anlatı oluşturma noktasında sergilenen kurgulama becerileri şeklindedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışmada öncelikle sözlü tarihin tarih eğitimindeki yeri, süreç içerisinde gelişimi, tarihe bakışı, eğitim ve öğretim uygulamaları yönüyle değerlendirilmesi ele alınmıştır. Sözlü tarih, akademisyenlerin kullanabileceği bir yöntem olmasının yanı sıra araştırmalar sonucunda meydana gelen bir tarih yazım biçimi olarak da görülür. Sözlü tarihle insanlar, yaşam hikâyelerinin kayıt altına alınması neticesinde tarihin öznesi konumuna gelir. Bu metotla sadece önemli görülen şahıslar ve olaylar yerine ikinci sınıf görülen insanlar ve olaylar ele alınmıştır. Sözlü tarih yazılı belgelerle birlikte değerlendirildiğinde tarihe ayrı bir anlam ve özgünlük katar. Sadece tarih disiplininin değil diğer disiplinlerin faydalandığı multidisipliner manada bir metot özelliği de ihtiva eder. Tarihsel süreçte Alman tarihçi Ranke döneminden itibaren yazılı belgeler önem kazanmış ve sözlü tarih uzunca bir süreç tarihçilerin gündeminden çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ses kayıt cihazlarının icadıyla birlikte önem kazanarak araştırmacıların faydalandığı önemli bir yöntem haline gelmiştir. Geçmiş İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde çok eskiye gitmesine rağmen Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren popüler olmaya başlamıştır.

Gerçekleştirilen çalışmada literatür taraması sonucunda sözlü tarih yönteminin eğitim ve öğretim uygulamaları yönüyle önemli avantajlar sağladığı, öğrencilerin öğrenme ortamlarının zenginleştiği, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki etkileşimin arttığı, öğrenciler için tarih dersinin daha zevkli ve eğlenceli bir hale geldiği de ortaya çıkmıştır. Bu konuda Akçalı ve Aslan (2012)'in yaptığı araştırmada, öğrencilerin sözlü tarih uygulamaları sayesinde öğrenme ortamlarının zenginleştiği, eğitim paydaşları arasındaki etkileşimin arttığı, öğrenciler için tarih dersinin sıkıcı olmaktan çıktığı ve sözlü tarihin, öğrencilerin bakış açılarını geliştirerek hadiselerle farklı yönlerden bakabilmelerine olanak sağladığı da vurgulanmıştır. Sözlü tarihin öğrencilerin, ulusal ölçekteki hadiseleri kavramalarına, bir tarihçi gibi hareket ederek mükellefiyet alabilmelerine, tarihsel düşünme becerileriyle birlikte üst düzey düşünme (analiz yapma) ve yazma becerilerinin gelişimine katkıda bulunduğu sonuçlarına da ulaşılmıştır. Sarı

(2006) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, sözlü tarihin öğrencilere kazandırabilecek yetilerle (beceriler) ilgili benzer neticelere de varılmıştır. Crocco (1998), Dutt-Doner, Allen ve Campanaro (2016), Dere ve Kızılay (2017)'in çalışmalarında öğrencilerin bu metot sayesinde materyal toplama, bunları işleyebilme ve raporlayabilme hususunda önemli beceriler edindikleri de tespit edilmiştir. Ayrıca Öztürk (2010), Işık (2011), Küpüç (2014), İncegöl (2010) ve Kandemir (2017)'in yaptığı araştırmalarda, öğrencilerin sözlü tarih uygulamaları sayesinde önemli beceriler kazanacağı (tarihsel düşünme, iletişim becerileri, kaygıları yenme, özgüven kazanma, değişim ve sürekliliği algılama, mülakat yöntemleri, analiz, yorumlama, rapor yazma, sorumluluk bilincinin gelişmesi) da ortaya çıkmıştır.

Sözlü tarihle ilgili yapılan değerlendirmeler neticesinde bu metoda ilişkin hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin faydalanabileceği Eba, EĞİTEK gibi eğitim portallarında yer verilebilir, internet siteleri, kaynak bankaları ve ders planları da oluşturulabilir. Sözlü tarih, toplumsal-sınıfsal engellerin kaldırılması ve toplum bilinci oluşturulması amacıyla bir kenara itilmiş-ötelenmiş insanların topluma kazandırılması yönüyle de önemli işlevler görebilir. Bu nedenle yetiştirme yurtlarını, huzurevlerini konu edinen çalışmalar da yaptırılabilir. Öğrenciler gerçekleştirdikleri sözlü tarih etkinlikleri sayesinde bir bilim adamının takip etmesi gereken tüm işlem basamaklarını deneyimleyebilir. Bu sayede tarih daha zevkli hale gelebilir ve tarihin dersinin ezber ve sıkıcı olduğu izlenimi de yıkılabilir.

KAYNAKLAR

- Akçalı, A. A.; Aslan, E. (2012), “Tarih öğretiminin iyileştirilmesi yolunda alternatif bir yöntem: Sözlü tarih”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 20 (2), s. 669-688, Kastamonu.
- Alkan, C. (2005), Eğitim teknolojisi (7. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Aladağ, M.; Tezer, E. (2007), “Akran danışmanlığı nedir, ne değildir?”, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (27), s. 139-155.
- Caunce, S.(2001), Sözlü tarih ve yerel tarihçi (Çev., B.C. Bilmez, A. Yalçınkaya,). Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Crocco, M. S. (1998), “Putting the actors back on stage: Oral history in the secondary school classroom”, The Social Studies, 89(1), s. 19-24.
- Danacıoğlu, E.(2001). Geçmişin izleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Demir, S.B.; Yorulmaz, E. (2014), “Tarih derslerinde akıllı tahta kullanım durumunun incelenmesi (bir durum çalışması)”, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S. 28, s. 16-38, Sakarya.
- Demircioğlu, İ.H.(2015), Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar (5. Baskı), Anı Yayınları, Ankara.
- Dere, İ.; Kızılay, N. (2017), “Aile tarihinin araştırılmasında sözlü tarihin kullanımı: İlkokul öğrencilerinin tecrübeleri”, Turkish History Education Journal, 6(2), s. 294-323.
- Dutt-Doner, K. M.; Allen, S.; Campanaro, K. (2016), “Understanding the impact of using oral histories in the classroom”, The Social Studies, 107(6), s. 257-265.
- Gazel, A.A.(2015), “Tarih öğretiminde öğrenci merkezli bir yaklaşım olarak sözlü tarih”, (Ed. M. Demirel), Tarih öğretim yöntemleri, s. 109-116, Ankara.

- Gökdemir, O.(2011), “Tarih yazımında iki yeni yaklaşım: Sözlü ve yerel tarih” (Ed. A. Şimşek), Tarih nasıl yazılır? Tarih yazımı için çağdaş bir metodoloji, s. 199-222, İstanbul.
- Iggers, G.G.(2016), Yirminci yüzyılda tarih yazımı (6. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Işık, H. (2011), “Ortaöğretim Tarih derslerinde birinci ve ikinci el kaynaklar ile etkinlik temelli ders işlemenin öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine etkisi”, Turkish Studies, 6 (1), s. 1287-1301.
- İncegöl, S.(2010), Sosyal bilgiler dersinde örnek bir sözlü tarih uygulaması (Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kabapınar, Y.(2014), Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi (4. Baskı). Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Kandemir, K.(2017), Tarih öğretiminde sözlü tarihin yeri ve kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri (Yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kumru, G.(2009), Tarih öğretimi açısından sözlü tarih yazımı: Karaca Ahmet Dergâhı örneği (Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Küpüç, E.(2014), Sözlü tarih kavramı ve sözlü tarihin tarih öğretimindeki rolü (Yüksek lisans tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Kyvıg, D.E.; Marty, M.A.(2011), Yanbaşımızdaki tarih (2. Baskı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Metin, C.(2002), “Sözlü tarih ve Türkiye’deki gelişimi” Türk Kültürü, S. 469, s. 288-298. <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/soz.htm> adresinden edinilmiştir.
- Nichol, J.(1991), Tarih öğretimi (Çev., M. Safran), Londra.
- Öztürk, S.(2010), “Türkiye’de sözlü tarihten iletişim araştırmalarında yararlanma üzerine notlar”, Milli Folklor, 22 (87), s. 13-26.
- Paykoç, F.(1991), Tarih öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Sarı, İ. (2006), “Akademik tarih ve tarih öğretiminde sözlü tarihin yeri ve önemi”. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (3), s. 109-125.
- Somersan, S.(1998), “Sözlü tarih, araştırmacılık ve tarih yazımına katılım”, (Ed. S.Özbaran), Tarih öğretimi ve ders kitapları, s. 381-392. İzmir.
- Starr, L.(1996), “Oral History”, (Eds. D. K. Dunaway, W. K. Baum), Oral history- an inter disciplinary anthology, s. 39-61, Walnut Creek: Altamira Press.
- Stradling, R.(2003), 20.yüzyıl Avrupa tarihi nasıl öğretilmeli, Türk Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, A.(2009), Öğretmenler için yerel tarih Cacabey Medresesi örneği, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Thompson, P.(1999), Geçmişin sesi (Çev., Ş. Layıkel), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tosh, J.(1997), Tarihin peşinde (Çev., Ö. Arıkan), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Yıldız, E.(1994), Annales Tarih Okulu’nun bütünsel tarih anlayışı ve Fernand Braudel (Yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.